

УДК 130.2: 78.04

ДО ПРОБЛЕМИ ЕТНОПСИХОЛОГІЧНОЇ ДЕТЕРМІНОВАНOSTІ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ОСВІТИ

кандидат філософських наук, доцент, Гнатів З. Я.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка,
Україна, Дрогобич

Будь-які глобальні проблеми, з якими стикається суспільство, соціум, цивілізації в цілому, неминуче позначаються і на стані сфери освіти. Дане дослідження торкається етнопсихологічної детермінованості української музичної культури та освіти. Обґрунтовано вагомість національної ідеї, національних основ виховання, актуальність фундаментальної опори на традиційні цінності, що укорінені в підсвідомості українців на архетипному рівні та є відображенням національного менталітету.

Ключові слова: музична освіта, культура, менталітет, цінності, національні основи виховання, національні ідея, релігійність, світогляд, етнонаціональна ідентичність.

Гнатив З. Я. К проблеме этнопсихологической детерминированности украинской музыкальной культуры и образования / Дрогобычский государственный педагогический университет имени И. Франко, Украина, Дрогобыч

Любые глобальные проблемы, с которыми сталкивается общество, социум, цивилизации в целом, неизбежно сказываются и на состоянии образования. Данное исследование касается этнопсихологической детерминированности украинской музыкальной культуры и образования. Обоснованно значимость национальной идеи, национальных основ воспитания, актуальность

фундаментальной опоры на традиционные ценности, укоренившиеся в подсознании украинцев на архетипном уровне и является отражением национального менталитета.

Ключевые слова: образование, культура, менталитет, ценности, национальные основы воспитания, национальные идея, религиозность, мировоззрение, этнонациональное идентичность.

Hnativ Z. The problem ethno-psychological determinism ukrainian music culture and education / Drohobych State Pedagogical University by I. Franko, Ukraine, Drohobych

The any global challenges facing society, civilization as a whole will inevitably have an impact on the state of education. This study concerns ethno-psychological determinism Ukrainian music culture and education. Grounded weight of the national idea and national foundations of education, the relevance of fundamental reliance on traditional values rooted in the subconscious archetypal level in Ukrainian and is a reflection of the national mentality.

Keywords: music education, culture, mentality, values and fundamentals of national education, national idea, ideology, ethnic identity.

Вступ. На тлі глобальних процесів, у які втягнута і Україна, надзвичайно ваговими є історичні надбаня у різних сферах буття українців: гуманітарній, соціальній, економічній, у внутрішній політиці, у сфері міжнародних відносин. Історичний досвід засвідчує, що лише для тих країн, в яких позитивно вирішується національне питання, автоматично вирішується і низка інших проблем.

Збереження культурної спадщини, культурних традицій і досвіду минулих поколінь – єдино реальний шлях відродження нації, знаходження нею справжніх орієнтирів розвитку, його повернення у природне русло [1, с. 189].

Тому дослідження впливу та шляхів використання в музичній освіті традиційних національних основ виховання є цілком актуальним на сучасному етапі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Прослідковуючи історіографію проблеми етнопсихологічної детермінованості української культури та освіти, є всі підстави констатувати наявність багатої історичної, філософської, мистецтвознавчої та культурологічної спадщини у цій сфері. Серед дослідників цієї тематики чільне місце посідають: П. Юркевич, Г. Сковорода О. Кульчицький, О. Онацький, Я. Ярема, В. Янів, І. Рибчин. У сучасних дослідників цікаві розробки з проблеми етнопсихології українців знаходимо у В. Бодак, А. Колодного та Л. Филипович, Т. Длінної та ін. У мистецтвознавстві дану проблему висвітлюють праці Л. Кияновської, А. Комісаренка, Ю. Медведика, О. Бенч-Шокало, І. Бермес, А. Мірошниченка, та ін.

Мета дослідження – зацентувати увагу на питаннях етнопсихологічної детермінованості українського культурно-освітнього простору для філософського осмислення та пошуків оптимальних шляхів розвитку музичної освіти.

Виклад основного матеріалу. Як показують дані соціологічних досліджень, переважна більшість жителів України вважають, що за роки незалежності так і не була вироблена національна ідея, здатна об'єднати країну. Якщо немає національної ідеї, значить нема національної еліти. Це аксіома. Відмова від національної ідеї фактично записана в Конституції України. Чого варте сьогочасне тлумачення статті 15 Конституції України (1996 р.) і статті 17 проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України» (2009 р.), в яких окрім всього іншого незмінно присутнє: «Жодна ідеологія не може визнаватися державою як обов'язкова». «Нічого дивного в цьому не вбачаю, – зазначає професор Іван Розпутенко, – оскільки, за рідким

винятком, жодна українська політична сила на сьогодні не поставила твердо і відкрито питання про формування української національної ідеї. Ані правлячі, ані опозиційні партії (що складають кадрове ядро влади в Україні) не провадять конкурсів, пошуків та розробок національної ідеї. Саме питання національної ідеї показує те, що наявні політичні партії в Україні по суті не створені, а ті, що імітують політичну діяльність, скоріше можна назвати клубами багатіїв за політичними інтересами чи функціонують в інтересах бізнес-груп. Держава, як і будь-який організм, вимагає відпочинку, але в нашій ситуації ця держава ще й не працювала, якщо не брати до уваги старі партійні та ідеологічні кадри, що залишила радянська імперія Україні у спадок. А тому Українська держава повинна була б розпочати із себе, визначивши свою місію». [2]

Сучасна Європа, а саме Європейський союз відмовляється від традиційних християнських цінностей. Про них не згадують, на жаль, в проекті Конституції Європейського Союзу. І очевидно ця політика мультикультуралізму терпить крах. Зокрема зараз це визнають і про це говорять Ангела Меркель, Ніколя Саркозі, Девід Кемерон та інші політичні лідери західних країн.

Вважається, що українська національна ідея набуде ознак повноцінності, коли вона опанує такі критерії як Доброта, Етичність, Віра, Надія, Любов, Державність, Історичні традиції та культура, Добробут, Пріоритети особистості та прав людини, Родину, Екологію, Інноваційність, Соціальну справедливість, Природність, Мотивованість, Сакральність тощо.

Проблема сучасного періоду для України полягає у збереженні власної етнонаціональної ідентичності, що закладено у специфіці народної та професійної культури, природа якої полягає у пізнанні людиною та спільнотою себе і світу навколо себе. Актуальною для

сьогодення є проблема звернення до духовності української культури, де можна віднайти духовні засади для подальшого розвитку суспільства у сучасну перехідну (від традиційної до постіндустріальної) епоху. Відродження національної духовності – це реалізація національної ідеї, яка є квінтесенцією ментальності певної людської спільноти, багатобічним духовним комплексом, що за своїм змістом спрямований в майбутнє на вдосконалення вже існуючого.

Різномічним та глибоким є в плив релігії на менталітет нації, її культуру, науку, мистецтво. У визначеннях українських філософів, етнографів, культурологів, педагогів минулого і сьогодення український народ як суб'єкт національної культури має характеристики глибокої релігійності, яка зумовлена передовсім його національним характером, ментальністю. Ментальність, як зазначають А. Карнаух та А. Денисюк, – є сукупністю образів, уявлень і установок, інтегрованих в цілісну систему світобачення, що цементує єдність культурної традиції етносу, яка визначає своєрідні «правила взаємодії», які зумовлюють активність і найбільш доцільний в певних соціально-політичних умовах тип політичної поведінки [3, с. 9].

Етнонаціональна специфіка релігійності українців визначається М. Костомаровим у праці «Дві руські народності» так: «В українців міцне почуття Божої всеприсутності, душевна скрута, внутрішня розмова з Богом, тайне думання про божу волю над собою [4, с. 59]». І. Мірчук відзначає перевагу в українців «почуття й панівну роль любові, що творять перехід до основного елементу українського світогляду – глибокої релігійності [5, с. 18]». Інакше підходив до проблеми української релігійності М. Шлемкевич. На його думку, дух сучасного українця формували дві сили – світогляд і мистецтво. Дослідник писав: «для свідомості народу завсіди велике значення має жива релігійність, і заспокоєння, що вона дає». Специфіку релігійних пошуків українця М.

Шлемкевич характеризував категорією «релігійна туга», що спонукає до зближення з Богом: «В тій неокресленій тузі людини, що прагне вийти поза себе, поза своє тогочасне існування, корені релігійності. Кінець цієї мандрівки і спокій вона (людина) називає Богом [6, с. 99-110]».

Незважаючи на те, що людина живе в матеріальному світі, і мабуть має найбільше потреб в матеріальних речах, все ж таки духовні потреби та ідеали завжди залишаються вищими цінностями особистості. Релігійні морально-духовні настанови тисячоліттями скеровували напрям розвитку людства. Попри те, що в 35 статті Конституції України зазначено, що церква і громадські організації в Україні відокремлені від держави, а школа – від церкви, в деяких питаннях школа повинна співпрацювати з церквою, бо загальний гуманізм релігійного вчення – це складова нашої культури, а без знання Біблії багато творів як музичного, так і образотворчого мистецтва та літератури будуть незрозумілими.

Щодо основних проблем сучасної музичної освіти, то однією з таких є проблема, пов'язана з її модернізацією, акцентуванням уваги на вкрай важливих її аспектах, які на сьогоднішній день дуже гостро і болюче звучать в нашому суспільстві, а саме “націєтворчих перспективах”, шляху модернізації загальної музичної освіти саме як “національної”, іманентних (внутрішньо притаманних) чинниках.

Шлях оновлення загальної музичної освіти в Україні періоду 90-х років ХХ ст.. – початку ХХІ ст.. слід мислити як у світлі національного культурного відродження, так і орієнтування українського суспільства на європейськість – освітні стандарти європейського виміру освіти, – зазначає М. Ярко, – та заразом обидві соціокультурні передумови спричинили шлях модернізації загальної музичної освіти саме як “національної” – з увиразненням етнічного компонента ідентичності

особи та її “відкритості” щодо “іншого”, оскільки національна форма ідентичності є принципово відкритою, розімкненою, здатною до резонування в історичній множині подібних (національних) систем (за К. Гюбнером). [7, 14] Слід зауважити, що в українському проекті модернізаційного процесу присутній момент очікування, споглядальності, пошук «золотої середини». Про це свідчать праці М. Михальченка «Україна як нова історична реальність: запасний гравець Європи», В. Скотного «Раціональне та ірраціональне в освіті та науці», Н. Скотної «Особа в розколотій цивілізації».

Висновки. Отже, українська нація, українська культура та освіта і наше майбутнє загалом повинно бути пов'язано не тільки з європейським вибором, а й з тим, щоб віднайти в собі глибинні риси ментальності української культури, які завжди були присутні в нашому бутті, але й в силу різних історичних обставин, на жаль, втрачалися.

Література:

1. *Феномен нації: основи життєдіяльності; [за ред. Б. В. Попова.] – К.: Товариство «Знання», КОО, 1998. – 264 с.*
2. *Розпутенко І. Національна ідея: генератор розвитку чи ідеологічний тромб [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nru.org.ua/blogs/bloh-ivana-rozputenka?start=10>*
3. *Карнаух А. А., Денисюк А. В. Менталітет як детермінанта прийняття політичних рішень громадянами // Парадигма пізнання: Гуманітарні питання. – №3 (3). – 2014. – С. 5-14.*
4. *Костомаров Н. И. Две русские народности / Н. И. Костомаров [обраб. текста и ред. А. П. Ковалевой, авт. пред. В. А. Дорошенко]. – Киев-Харьков: Майдан, 1991. – 72 с.*
5. *Мірчук І. Світогляд українського народу: спроба характеристики / І. Мірчук. – Прага, 1942. – 21 с.*

6. Шлемкевич М. Загублена українська людина / М. Шлемкевич. – К. : Фенікс, 1992. – 158 с.
7. Ярко М. І. Сучасна загальна музична освіта: теоретичні основи / М. Ярко – Дрогобич, 2012. – 188 с.

References:

1. Fenomen naciji: osnovy zhyttjedijalnosti; [za red. B. V. Popova.] – K.: Tovarystvo «Znannja», KOO, 1998. – 264 s.
2. Rozputenko I. Nacionaljna ideja: ghegenerator rozvytku chy ideologhichnyj tromb [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.nru.org.ua/blogs/bloh-ivana-rozputenka?start=10>
3. Karnaukh A. A., Denysjuk A. V. Mentalitet jak determinanta pryjnattja politychnykh rishenj ghromadjanamy // Paradyghma piznannja: Ghumanitarni pytannja. – № 3 (3). – 2014. – S. 5-14.
4. Kostomarov N. Y. Dve russskye narodnosty / N. Y. Kostomarov [obrab. teksta y red. A. P. Kovalevoj, avt. pred. V. A. Doroshenko]. – Kyev-Kharjkov: Majdan, 1991. – 72 s.
5. Mirchuk I. Svitoghlyad ukrajinsjkogho narodu: sproba kharakterystyky / I. Mirchuk. – Pragma, 1942. – 21 s.
6. Shlemkevych M. Zaghublena ukrajinsjka ljudyňa / M. Shlemkevych. – K.: Feniks, 1992. – 158 s.
7. Jarko M.I. Suchasna zaghaljna muzychna osvita: teoretychni osnovy. – Droghobych, 2012. – 188 s.